

Stina Tegnhed

En förhistorisk boplats invid Vinbergs kyrka

Halland, Falkenbergs kommun, Vinbergs socken, Vinberg 5:1 och 5:2.

FÖRUNDESRÖKNINGEN UTFÖRD 2015





Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2016.

Arkeologisk förundersökning 2015.

Omslagsbild: Omslagsfoto: Vinbergs kyrka fotograferad från platsen för Vinbergs gamla kyrka. Boplatsslämningen är belägen där grävmaskinen är placerad. Mot NV Fototr: 2015-24-11 Foto: Stina Tegnhed

Layout: A. Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Undersökningsplanens måluppfyllelse	8
Resultat	8
Tolkningsförslag	12
Platsens kunskapspotential	12
Åtgärdsförslag	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Referenser	13
BILAGOR	14
Bilaga 1 Vedartsanalys Thomas Bartholin	
Bilaga 2 ¹⁴ C-datering Ångströmlaboratoriet	
Bilaga 3 Fyndförteckning	
Bilaga 4 Ritning	

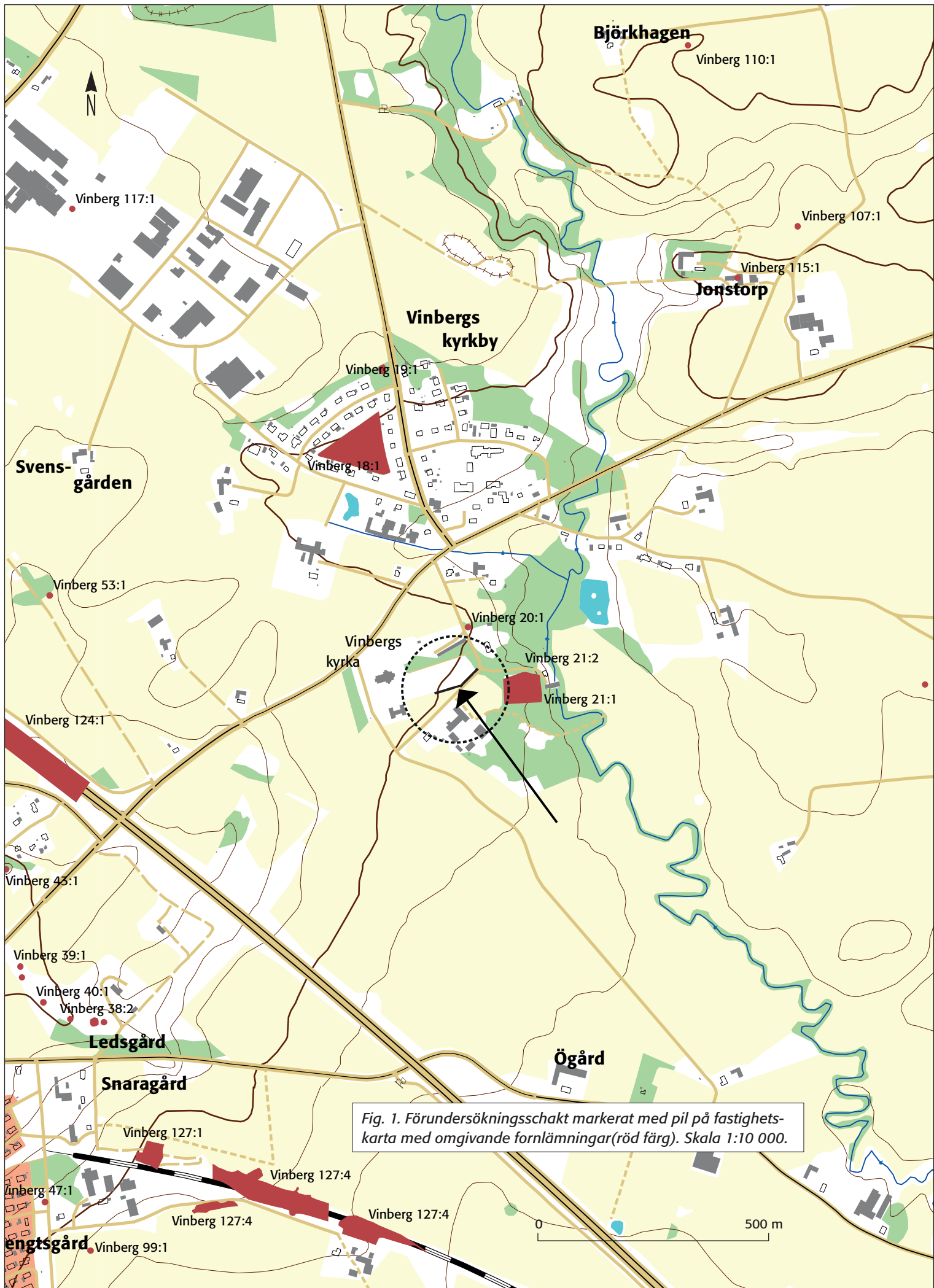


Fig. 1. Förundersökningschakt markerat med pil på fastighetskarta med omgivande fornlämningar (röd färg). Skala 1:10 000.

SAMMANFATTNING

En förhistorisk boplatz har påträffats öster om Vinbergs kyrka. De förhistoriska lämningarna som utgjordes av två härdar, tre gropar, fyra stolphål, ett lager och fynd av flinta och keramik framkom under en schaktningsövervakning utförd av Kulturmiljö Halland i samband med schaktning för dagvattenledning som anläggs inom ett avvattningsprojekt av taket på Vinbergs kyrka. Anläggningarna var välbevarade och även fyndmaterialet utmärker sig genom att en hög andel av de påträffade flintafynden visar på spår efter användning.

¹⁴C-datering, keramikfynd och anläggningstyper placerar boplatzen tidsmässigt till yngre delen av bronsåldern. Fynden av flinta är troligen av äldre datering och indikerar en boplatz med flera tidsdjup.

Varefter de påträffade lämningarna undersökts och dokumenterats kunde schaktningen ned till planerat djup d.v.s. 1,5 meter fortsätta och inga ytterligare antikvariska insatser förordas i det aktuella schaktet. Den nyupptäckta fornlämningens utbredning i nordväst och sydost är dock ej utredd och eventuell framtida exploatering i närområdet bör föregås av en arkeologisk förundersökning för att kunna fastställa fornlämningens utbredning, sammansättning och art.

BAKGRUND

Vinberg-Ljungby församling planerar att genomföra grävningar för ett avvattningsprojekt från Vinbergs kyrka ned till Vinån. Ett parti av schaktet går från kyrkogårdens östra gräns genom en åker för att sedan följa en väg mot nordost, vilket innebär en sträcka på cirka 110 meter.

Då området bedömdes ha potential att rymma historiska lämningar som skulle påverkas vid schaktningen resulterade det i ett beslut om att en arkeologisk förundersökning genom schaktningsövervakning skulle utföras. Förundersökningen utfördes den 10 augusti 2015 av Kulturmiljö Halland.

SYFTE OCH METOD

Syftet med den antikvariska insatsen var att minimera ingrepp och skador i förekommande äldre lager och anläggningar kring kyrkan samt att vid behov styra arbetsföretaget så att arkeologiska lämningar inte påverkades. Inriktningen var att söka fastställa om schaktet berör historiska lämningar, deras utsträckning, karaktär samt ålder.

En övergripande målsättning var att utifrån rådande kunskap fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, tidställning, omfattning, sammansättning, komplexitet och bevarandestatus med hjälp av ett vetenskapligt synsätt.

Metoden för förundersökningen var schaktningsövervakning med möjlighet för dokumentation. Vid starten för schaktningen beslutade medverkande antikvarie tillsammans med personalen från Getinge gräv, som utförde markarbetena, att hela sträckan skulle banas av ned till alven för att undersöka om området rymde en under mark dold fornlämning som skulle beröras av schaktet, innan nedschaktning till planerat djup av 1,5 meter kunde ske. Schaktningen utfördes av en bandgående grävmaskin av större modell, med en skopa som mätte 1,8 meter. Anläggningarna rensades till viss del även fram med skyffel och grävsked. Schaktet samt de påträffade anläggningarna mättes in med hjälp av GPS och inmätningarna finns lagrade i intrasisprojektet Vinberg2015115F som finns lagrat på Kulturmiljö Hallands server. Vidare bearbetningar av GIS-datan har genomförts i ArcGis. Merparten av de påträffade anläggningarna undersöktes till 50% med hjälp av grävsked och dokumenterades på ritfilm i skala 1:20. I grop 278 påträffades keramik varefter anläggningen undersöktes till 100%.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Topografin i undersökningsområdet utgörs av relativt plan ängsmark som omgärdas av beteshagar, kyrkogård, vägar samt anlagd grusplan och är beläget på en höjd av cirka 22 meter över havet. Undergrunden bestod av mycket fin gulbrun sand.

I det direkta närområdet finns det idag inga kända fornlämningar av förhistorisk art (fig. 1 och 2). De närmast belägna återfinns på ett avstånd av cirka 1 km i respektive väderstreck och utgörs i nordost av fyndplatser för tjocknackig yxa Vinberg 53:1, 107:1 och fyndplats för lösfynd av flintföremål, såsom flintdolk, spjutspets, slipad hålmejsel och bearbetad flinta Vinberg 115:1. I norr finns Vinberg 18:1 som utgörs av uppgift om sanddynsbildning och Vinberg 19:1 en förmodad gravhög. De närmast liggande boplatzlämningarna som finns registrerade i Fornminnesregistret återfinns i västsydväst såsom Vinberg 124:1, en boplatz daterad till äldre bronsålder-förromersk järnålder vilken undersöktes i samband med E6ans nya sträckning 1989 (Artelius 1993). I sydsydväst återfinns Vinberg 127:4, en boplatz från tidig mesolitikum till folkvandringstid som undersöktes i samband med det nya dubbelspåret för järnvägen under slutet av 1990-talet (Carlie m.fl. 2004).

Det aktuella förundersökningsområdet är beläget i kanten av den samfällda inägomarken till bl. a. Vinbergs och Jonstorps byar enligt en karta från 1803. Endast ett hundratal meter österut låg tills för cirka 100 år sedan Vinbergs gamla kyrka som på stilistiska grunder har ansetts vara från 1100-talet. 1787 genomfördes en uppmätning av kyrkan av Johan Fried Röhr som visade att den troli-



Fig. 2. Förundersökningsschakt med omgivande bebyggelse samt platser och minnesstenar upptagna i FMIS. Skala 1:2000.

gen ursprungliga stenkyrkan var cirka 9 meter bred och 26 meter lång, med ett 21 meter långhus samt ett smalare kor med absid. Under åren 1806 och 1809 byggdes kyrkan om och erhöll då ett stentorn samt ett större kor och förlängdes till cirka 36 meter. År 1900 ersattes Vinbergs gamla kyrka med en betydligt större kyrkobyggnad som byggdes 300 meter längre västerut. Den gamla kyrkan revs helt 1910, men strax därefter iordningsställdes platsen genom att en häck planterades längs ytterkanten av de gamla grundmurarna. År 1989 var de gamla grundmurarna föremål för en arkeologisk förundersökning då den gamla förvuxna och delvis döda granhäcken som markerade platsen för den gamla kyrkan skulle tas bort och ersättas av en ny. Den arkeologiska undersökningen visade att kyrkans murar varit cirka 1,25 meter tjocka, samt att de övertäckta grundmurarna fanns bevarade upp till en höjd av 0,5 meter. Inne i långhuset fanns delar av det gamla stengolvet kvar och i vapenhuset fanns ett tegelgolv som troligen var bevarat i sin helhet (Svedberg 1996). Ödekyrkogården har erhållit fornlämningsnummer Vinberg 21:1 i Fornminnesregistret. En minnessten som står på platsen är upptagen som Vinberg 21:2 i ovan nämnda register. På stenen finns inskriptionen ”Här stod Vinbergs kyrka 1100-1900”. Stenen står på en sockel av kallmurad sten. Mot postamentet står en gammal gravhäll och cirka 3 meter väster om minnesstenen finns resterna av en dopfunt.

Till minne av bygdens store son Olof von Dalin har minnesstenen Vinberg 20:1 rests. Olof von Dalin föddes den 29 augusti 1708 i Vinbergs prästgård och stenen har rests vid vägen, strax nordväst om prästgården. Dalin var något av en upplysningstidens pionjär i Sverige och var verksam som skald, författare och historiker. Han grundade och skrev tidskriften *Then Swänska Argus* och kan därigenom till viss mån betraktas som en av den nya tidens första journalister (Carlsson 1997).

UNDERSÖKNINGSPLANENS MÅLUPPFYLLELSE

Undersökningsplanens mål uppfylldes genom att metoder kunde genomföras som planerat och frågeställningar kunde besvaras.

RESULTAT

Förundersökningen i samband med schaktningen för anläggningen av dagvattenrör resulterade i att resterna av en förhistorisk boplats påträffades som utgjordes av två härdar, tre gropar, fyra stolphål, ett lager och fynd av flinta och keramik. De förhistoriska lämningarna var koncentrerade till den nordöstra delen, inom ett cirka 30 meter långt parti av det 110 meter långa schaktet. Anläggningarna var relativt distinkta och välbevarade. De som urskilde sig något var resterna av stolphål vars innehåll var mer urlakade i karaktären.

Fornlämningens utbredning i förundersökningsschaktet som rapporterats in till Fornminnesregistret FMIS är orangemarkerad i fig. 3.

Fig. 3. Den nyupptäckta fornlämningens utbredning, som den anmäls in till Fornminnesregistret FMIS, är orangemarkerad i förundersökningsschaktet. Skala 1:500.

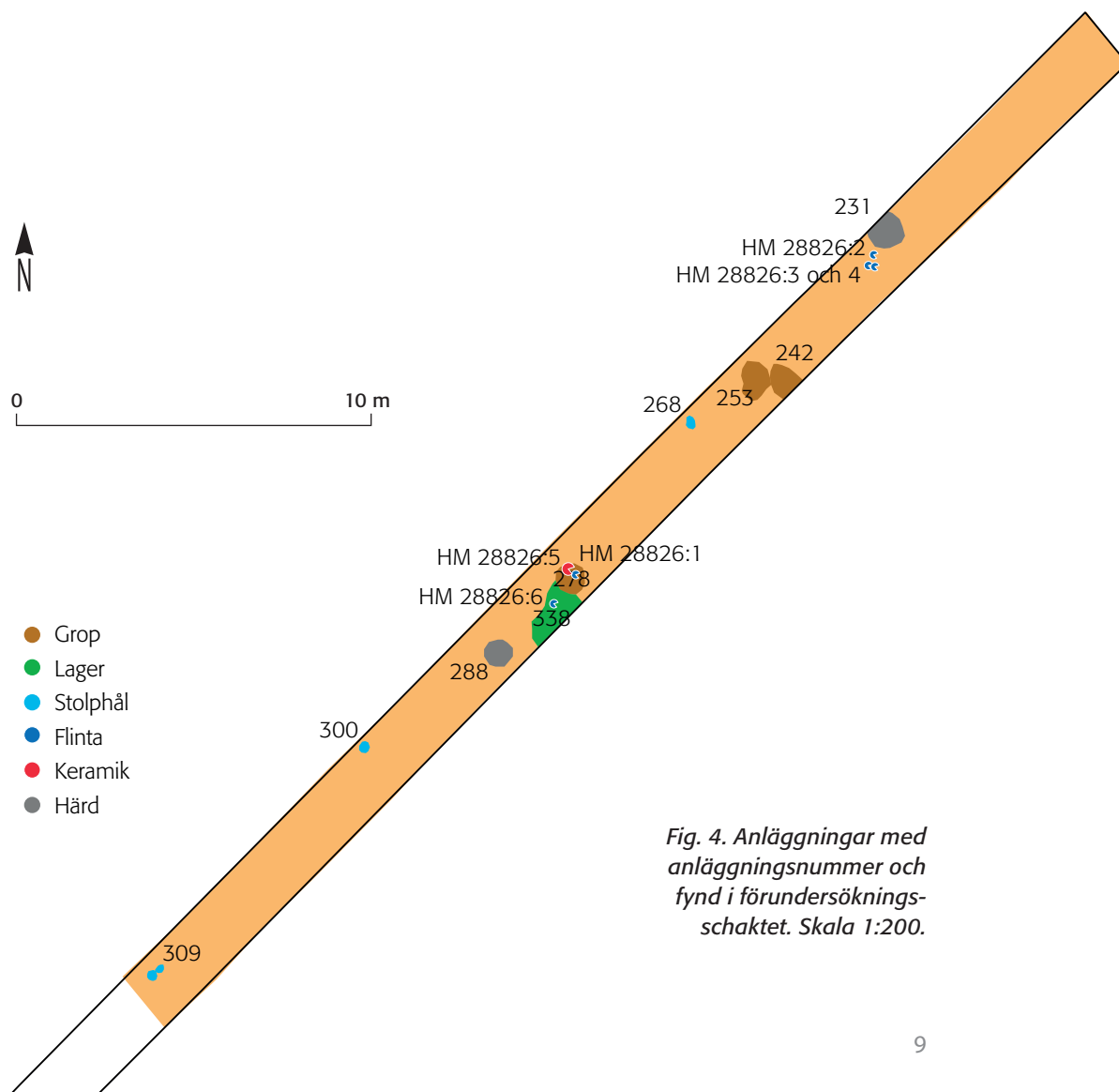
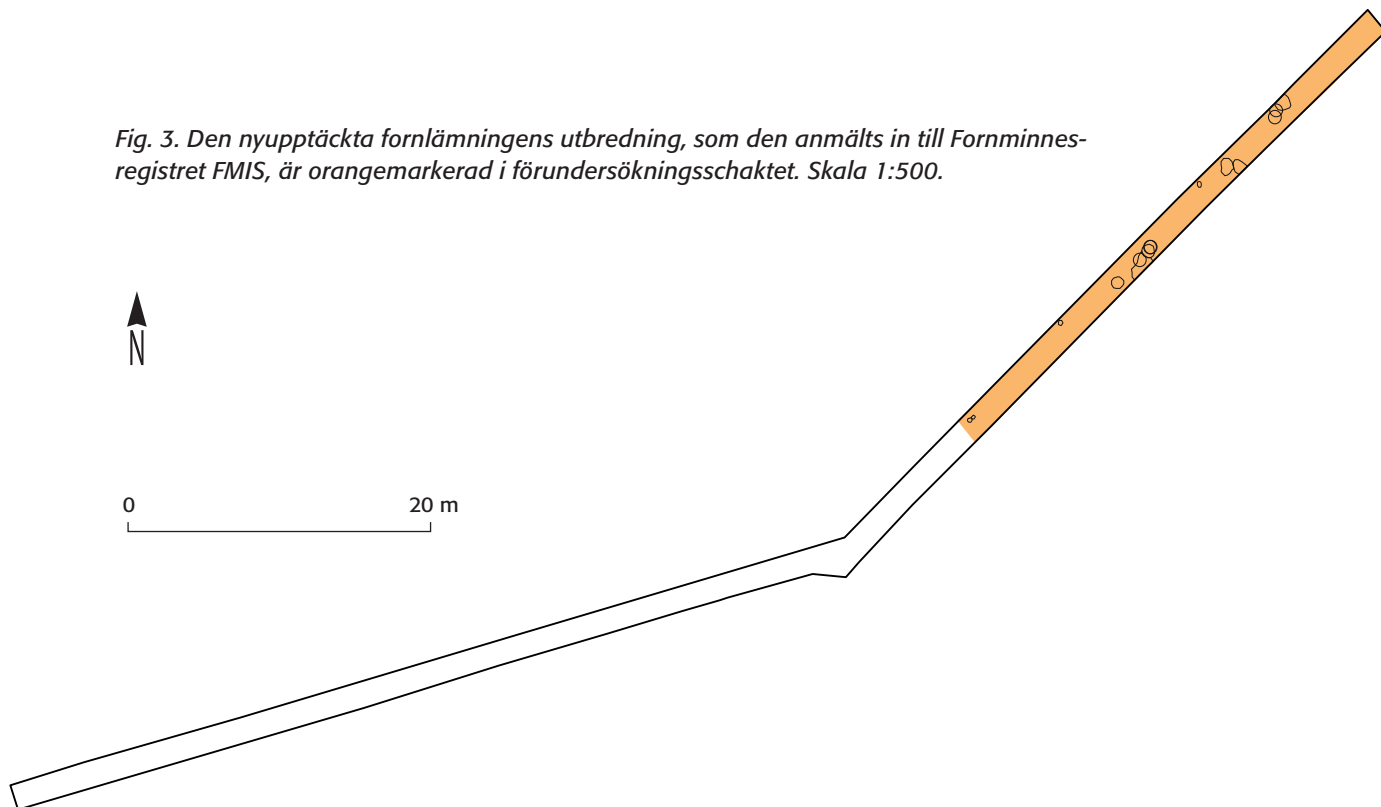


Fig. 4. Anläggningar med anläggningsnummer och fynd i förundersökningsschaktet. Skala 1:200.

Den största fyndkategorin utgjordes av flinta och bland dessa förekommer en del av spånkärna (HM 28826:2) och två spånfragment, varav ett var neolitiskt (HM 28826:5) och tre flintavslag (Bilaga 3). Vid undersökningen av grop 278 påträffades skärvorna av ett förhistoriskt keramikkrärl (HM 28826:1).

Härd 288 mätte 0,8 meter och var 0,15 meter djup och bestod av två fyllningar, mörkbrunrå sotig humös sand och svart sot, kol och skörbränd sten. Härd 231 var något större och hade sin utbredning delvis utanför förundersökningschaktet. Den del som syntes uppvisade en diameter på 1,2 meter och ett djup av 0,28 meter. Även denna härd uppvisade två fyllningar med mörkbrun humös sand och skörbränd sten överst och svart sot, kol och skörbränd sten mot botten. Härdarna provtogs avseende vedart och ¹⁴C-datering. Vedartsanalysen av träkol insamlad i härd 231 resulterade i *Alnus* sp., al från unga stammar (Bilaga 1) och provet ¹⁴C-analyserades i Ångströmlaboratoriet i Uppsala till 2475±29BP, d.v.s. yngsta bronsålder – övergången till förromersk järnålder (Ua-51744, 760-680 f.Kr., 670-610 f.Kr. 600-520 f.Kr. kalibrerat med 1 Sigma, 770-480 f.Kr. 470-410 Kalibrerat med 2 Sigma, Bilaga 2). Vedartsanalysen i härd 288 resulterade i *Pinus silvestris*, tall, från unga stammar (Bilaga 1) och daterades till 2510±29BP (Ua-51745, 770-740 f.Kr. 690-660 f.Kr., 650-550 f.Kr. kalibrerat med 1 Sigma och 790-530 f.Kr. kalibrerat med 2 Sigma (Bilaga 2).



Fig 5. Påträffade fynd. Fr. vänster uppifrån: Keramik; fyndnr. 1, Flintor; fyndnr 3, 6, 5, 2 och 4. Skala 1:1. Foto A. Andersson. (Fotonr. 2015-24-12).



Fig. 6. Grop 278 mot SV. Fotonr: 2015-24-8. Foto: Stina Tegnhed



Fig. 7. Förundersökningsschakt mot SV. Fotonr: 2015-24-1. Foto: Stina Tegnhed

Stolphålen mätte mellan 0,28 – 0,4 meter och var mellan 0,08-0,18 meter djupa. Två av groparna var relativt grunda med ett djup av 0,06 respektive 0,14 meter och en diameter på cirka 0,85 meter. Medan grop 278, som innehöll keramik, var 0,35 meter djup med en fyllning som utgjordes av mörkbrunrå humös sand med inslag av enstaka träkol, skörbränd sten och fnyk av brända ben (fig. 5). I denna grop framkom delar av ett förhistoriskt keramikkrärl samt ett flintspån.

Alven i schaktet utgjordes av mycket fin ljusbrun sand. Den ovanliggande matjorden mäter cirka 0,6-1,0 meter. Där anläggningarna påträffades mäter matjorden cirka 0,7 meter (fig 7). Där schaktet svänger västerut mot gränsen för Vinbergs kyrkogård var matjordens mäktighet som störst och mätte 1,0 meter, för att sedan tunnas ut betydligt för att mäta cirka 0,3-0,4 meter i schaktets västra ände.

Då förundersökningen slutförts vidtog djupschaktningen för att nå ett schaktdjup på 1,5 meter där sedan markduk, grus och slutligen rör och brunnar placerades.

TOLKNINGSFÖRSLAG

Fornlämningen tolkas som en boplatlämning, som genom ¹⁴C-datering, keramikfynd och anläggningstyper placerar platsen tidsmässigt till yngre delen av bronsåldern. Fynden av flinta är troligen av äldre datering och indikerar en boplat med flera tidsdjup.

PLATSENS KUNSKAPSPOTENTIAL

Med så pass distinkta anläggningar samt att det inom den ringa yta som frilades vid schaktningen påträffades ett osedvanligt fint fyndmaterial torde borge för en relativt välbevarad fornlämning. Platsen hyser stor kunskapspotential då områdets förhistoria, där den medeltida kyrkan senare anläggs, hittills är okänd.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Den del av fornlämningen som berörs av avvattningschaktet har undersökts och borttagits och i denna del föreslås inga vidare antikvariska insatser. Dock är fornlämningens utbredning oklar och eventuell framtida exploatering i det direkta närområdet i nordväst och sydost bör föregås av antikvariska insatser.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-2266-15

Eget dnr: 2015-115

Uppdragsgivare: Vinberg-Ljungby församling

Utförandetid: 2015-08-10

Personal: Stina Tegnhed

Fastighet: Vinberg 5:2 och 5:1

RAÄ nummer: Har vid rapportens tillblivelse ej ännu erhållit RAÄ-nr

Höjdsystem: RH 2000

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Undersökt yta: 198 m²

Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är dokumenterade digitalt inom ramen för Intrasis Version 2.0. Intrasis projektnr Vinberg2015115F. Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad. Ritningar har HMAK nr 4432.

Fotonummer 2015-24-1 – 2015-24-12

Fynd: Flinta och keramik. Fynden har i väntan på fyndfördelning tilldelats accessionsnummer HM 28 826:1-6

Datering: Neolitikum (flintfynd), yngre bronsålder-förromersk järnålder

REFERENSER

Artelius, T. 1993. UV Väst *Vinberg 124:1*, Kungsbacka

Carlie, L. Ryberg E., Streiffert J. & Wranning, P. (red) 2004. *Hällplatser i det förgångna*, Landskap i förändring volym 6, Hallands läns museer Landsantikvarien & Riksantikvarieämbetet Halmstad och Mölndal

Carlsson, I. 1997. *Olof von Dalin – Samhällsdebattör, historiker och språkförnyare*. Olof von Dalinsällskapet, Varberg

Svedberg, V. 1996. *Vinbergs medeltida kyrkogrund. Arkeologisk förundersökning på platsen för Vinbergs gamla kyrka, ”fornlämning nr 21”, i Vinbergs socken, Halland*. Internrapport UV Väst 1996 Kungsbacka

BILAGOR

Bilaga 1

Vedartsanalys

Thomas Bartholin

Wentorf, den 14. august 2015.
Vinberg.FU.Tegnhed.2015

Stina Tegnhed
Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
302 43 Halmstad
Schweden

Vedanatomisk analyse af 2 trækulsprover fra FU Vinbergs sn, Halland.
Dnr 2015-115. Projekt 11523

1 PK332.231.

Ca. 5 ml kol.

5 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

5 stk. *Alnus sp.*, al, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med 3 årringe, max. 40 år fra bark.

1 PK352.288.

Ca. 5 ml kol.

2 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

2 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med 1 årring, max. 40 år fra bark.

C-14-proverne postes på mandag.

Faktura bifogas.

Med venlig hilsen

Thomas Bartholin,
Am Haidberg 18
D 21 465 Wentorf
0049 40 720 1821
Thomas.Bartholin@gmx.de

Bilaga 2

¹⁴C-datering

Ångströmlaboratoriet



UPPSALA
UNIVERSITET

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Uppsala 2015-11-06

Stina Tegnhed
Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
302 43 HALMSTAD

HALLANDS LÄNSMUSEER KULTURMILJÖ HALLAND
2015 -11- 11
Dnr 2015-115 Handl 57
Dossieré Vinberg

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Vinbergs kyrka, Vinberg socken, Halland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-51744	PK332.231	-28,6	2 475 ± 29
Ua-51745	PK352.288	-26,6	2 510 ± 29

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson



UPPSALA
UNIVERSITET

Inst/Avd/Dept
Tandemlaboratoriet
Vår ref/Our ref
Elisabet Pettersson
Telefon/Telephone

E-post/E-mail
Anna.Qureshi@physics.uu.se
Er ref/Your ref
Projekt: 11523

FAKTURA/INVOICE

Ert VAT-nr/Your VAT No
8492001014

Anges vid betalning/Please state on payment
Kundnr/Cust No Faktura nr/Invoice No
440 40120322

Stiftelsen Hallands läns museer

Bastionsgatan 3
302 43 HALMSTAD

Fakturadatum/Invoice Date Förfallodatum/Due Date
2015-11-09 2015-12-09
Efter förfalldagen utgår ränta med 9%

Specifikation/Description	Kvantitet/Quantity	å-pris/Unit Price	Belopp/Amount	
Resultat av C14 datering av träkol från Vinbergs kyrka, Vinberg socken, Halland.				
Ua-51744-51745	2	3000,00	6 000,00	
Summa netto/Net Amount	Moms/VAT 25.00%	SEK 1 500,00	Summa moms/Total VAT	Summa att betala/Total Amount Due
SEK 6 000,00		SEK 1 500,00		SEK 7 500,00

Adress/Postal address
Box 256
751 05 UPPSALA
Sweden

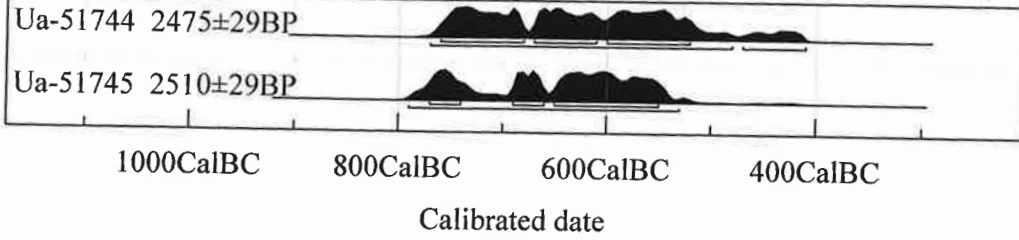
Telefon/Telephone
018-471 00 00
+46 18 471 00 00

Org.nr
202100-2932
Innehar F-skattebevis
VAT Reg No
SE202100293201

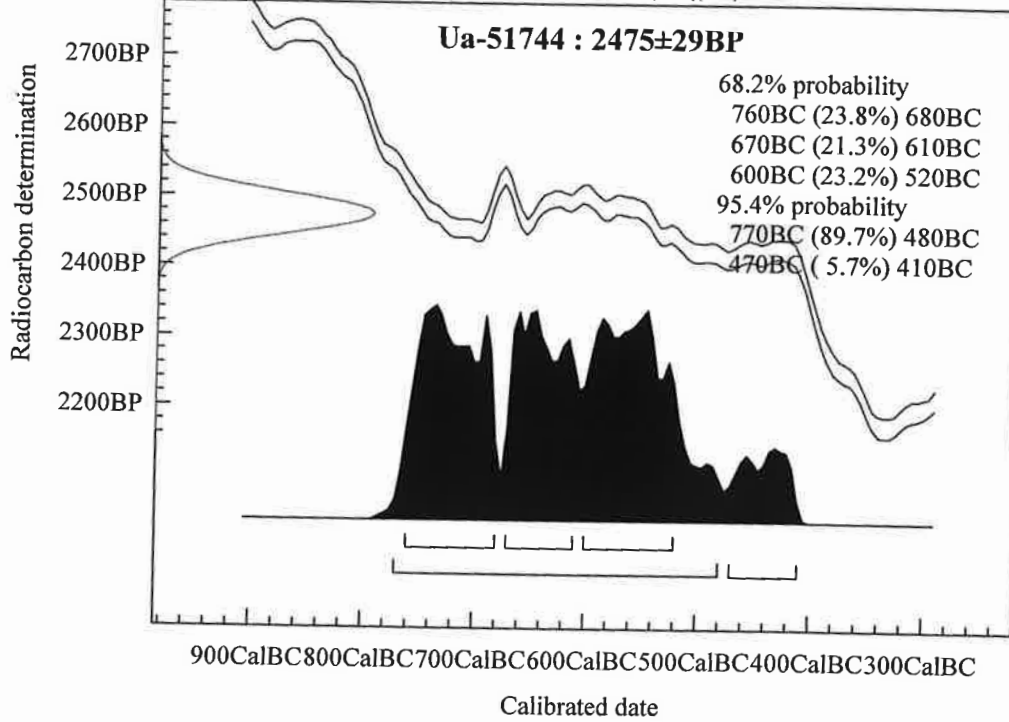
Bank: NORDEA Bank AB (publ)
Bank address: SE-105 71 Stockholm-Sweden
Account No/IBAN No.:
IBAN SE48 9500 0099 6042 0183 7970
BIC/SWIFT: NDEASESS

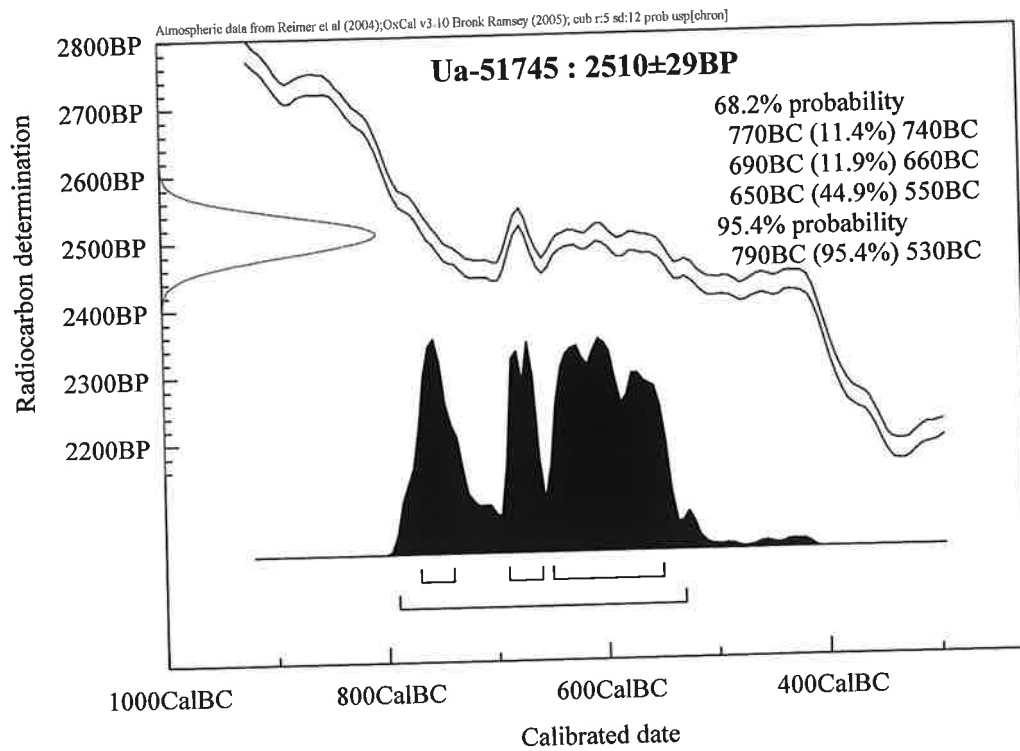
PlusGiro Bankgiro
18 37 97-0 5048-1100
For use in Sweden only

Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]



Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]





Bilaga 3

Fyndförteckning

Fynd nr	Material	Sakord	Vikt	Antal	Anläggning	Anmärkning
HM 28 826:1	Keramik	Kärl	156,2	22	Grop 278	Bukdelar, förhistorisk
HM 28 826:2	Flinta	Spånkärna	26,4	2	Lösfynd alv	Del av spånkärna samt 1 litet avslag
HM 28 826:3	Flinta	Avslag/Avfall	1,5	1	Lösfynd alv	Avslag
HM 28 826:4	Flinta	Avslag	16,9	1	Lösfynd alv	Avslag med bruksretusch
HM 28 826:5	Flinta	Spånfragment	1,9	1	Grop 278	Spånfragment neolitisk
HM 28 826:6	Flinta	Spånfragment	0,5	1	Lager 338	Spånfragment

Bilaga 4

Ritning

HMAK 4432.

Sektionsritning Skala 1:20



KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se